

panorama

inforegio

Aluepolitiikan pääosasto

ERIKOISNUMERO

Silmäys Itämeren aluetta koskevaan EU:n strategiaan

ITÄMEREN ALUETTA KOSKEVA EUROOPAN UNIONIN STRATEGIA: SANOISTA TEKOIHIN

Itämeren aluetta koskeva EU:n strategia on uusi tapa tehdä yhteistyötä unionissa. Kahdeksassa jäsenvaltiossa sijaitsevat alueet ja niiden lähes 100 miljoonaa asukasta voivat suunnitella, asettaa tärkeysjärjestykseen ja toteuttaa toimia varmoina siitä, että heidän kollegansa ja naapurinsa tekevät samansuuntaista työtä ja pyrkivät samoihin tavoitteisiin. Näin Itämeren alue voi kehittyä taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti mutta myös ympäristön kannalta kestäväällä tavalla.

Kaikki mukana

Strategiaa pyysi Eurooppa-neuvosto Euroopan parlamentin tekemän työn pohjalta. Tässä Panoraman numerossa kerrotaan, että niin toimijat kuin sidosryhmätkin ovat joka tasolla olleet harvinaisen sitoutuneita strategiaan. Yhteistyötä tehden alueen tulevaisuuden kohentamiseksi käytettävissä oleva rahoitus ja muut voimavarat voidaan käyttää mahdollisimman tuottavasti. Asiantuntemusta ja energiaa voidaan hyödyntää tehokkaammin, ja EU:n lainsäädännöstä voivat hyötyä kaikki alueen asukkaat.

Ensimmäiset askelet

Komission laatimassa toimintasuunnitelmassa esitellään 80 hanketta, joiden johdolla pyritään toteuttamaan 15 toisiinsa nivoutuvaa painopistettä. Hankkeilla parannetaan ympäristön tilaa (esimerkiksi vähentämällä Itämeren nitraatti- ja fosfaattipitoisuutta), lisätään vaurautta (esimerkiksi edistämällä yrittäjyyttä) ja saavutettavuutta (esimerkiksi parantamalla liikenneyhteyksiä) sekä kohennetaan turvallisuutta (esimerkiksi parantamalla onnettomuuksiin reagointia). Todellisia parannuksia ollaan jo tekemässä, ja niiden onnistuminen – koko strategian onnistuminen – riippuu alueen lukuisten toimijoiden panoksesta ja kaikkien maiden korkeimman poliittisen johdon tuesta. Strategia tarjoaa puitteet, joita noudattamalla ihmiset voivat olla varmoja siitä, että he ovat rakentamassa parempaa Itämeren aluetta. Tässä Panoraman numerossa kerrotaan, kuinka strategialla on tarkoitus valjastaa alueen vahvuudet sen käyttöön.

Komissio, Euroopan parlamentti, jäsenvaltiot ja kaikki alueen sidosryhmät kokeilevat uutta yhteistyötappaa. Tapa ei perustu rahaan tai erityisiin lakeihin eikä edes uusiin elimiin, vaan ihmisten haluun tehdä yhteistyötä alueen ongelmien ratkaisemiseksi. Strategia, jota kutsumme makroaluestrategiaksi, ei tunne kansallisia, alueellisia tai politiikan alojen välisiä rajoja. Myönteinen muutos on välttämätön, ja sen laajuudelle asettaa rajat vain osallistujien toimintahalukkuus.

ITÄMEREN ALUETTA KOSKEVA EU: N STRATEGIA

YHDEKSÄN MAATA, YKSI ALUE

Itämeren 8 000 kilometrin mittaiselle rantaviivalle sijoittuu kahdeksan EU:n jäsenvaltiota. Jokaisella niistä on omat painopisteensä ja huolenaiheensa, taloudelliset rajoitteensa ja poliittinen todellisuutensa. Itämeri, jonka ympäristössä asuu lähes 100 miljoonaa ihmistä, on merenkulun valtavyöhyke ja aivan liian usein kaatopaikka.

Itämeren tilan parantamiseksi on jo vuosia tehty yhteistyötä, mutta siitä huolimatta sen pilaantumisen jatkuu. Jäsenvaltiot ovatkin pyytäneet komissiota laatimaan kehittyvän/ajoittain päivitettävän strategian, jonka avulla alue voi suhtautua tulevaisuuteensa toiveikkaammin.

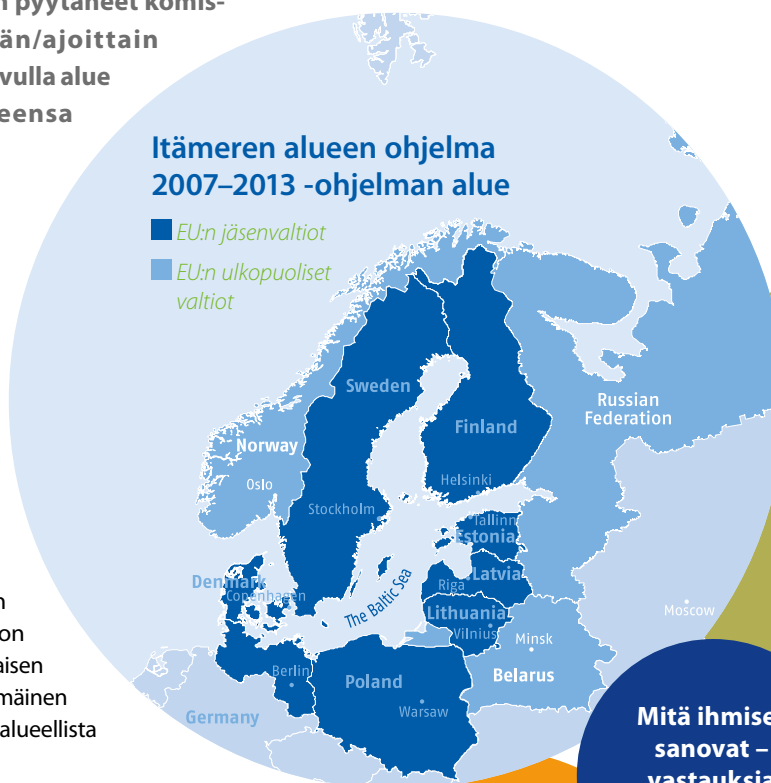
Strategia, joka on ensimmäinen laatuaan

Puola, Viro, Latvia ja Liettua liittyivät Euroopan unioniin toukokuussa viisi vuotta sitten. Tämä merkitsee, että Itämeren ympäristön yhdeksästä maasta kahdeksassa tavarat ja palvelut liikkuvat vapaasti, ja niissä on yhteisen perinnön lisäksi yhteinen veden laatua koskeva lainsäädäntö. Tämän fyysisen ja kulttuurisen läheisyyden ansiosta Itämeren alue on täydellinen kohde strategialle, joka on ensimmäinen laatuaan ja kattaa kokonaisen makroalueen. Se on myös tärkeä ensimmäinen askel kohti yhdenmukaisen meripolitiikan alueellista täytäntöönpanoa.

Strategian neljä kulmakiveä ovat ympäristön kestävyysparantaminen, vaurauden lisääminen, saavutettavuuden ja houkuttelevuuden parantaminen sekä turvallisuuden kohentaminen tällä Euroopan alueella.

Komissio hyväksyi strategian 10. kesäkuuta vilkkaiden keskustelujen jälkeen ja järjestettyään kuulemisen, johon saatiin yli sata vastausta. Kuulemismenettely, joka alkoi 30.9.2008 ja päättyi 6.2.2009, sekä avattiin että päätettiin laajalla konferenssilla. Kuulemisjakson aikana järjestettiin neljä avointa seminaaria, yksi strategian kutakin kulmakiveä kohden. Komissio järjesti samanaikaisesti myös avoimen kuulemismenettelyn, jotta kaikki voisivat kertoa mielipiteensä asuinpaikasta riippumatta. Kaikkia kehoitettiin esittämään näkemyksensä – Hampurin nuorisokonferenssin nuorista osallistujista Maailman luonnonsäätiöön asti.

Mikä oli lopputulos? On aivan selvää, että kaikki kuulemiseen osallistuneet pitivät strategiaa kiireellisenä, sillä alueen ongelmat ovat aivan liian ilmeisiä, jotta ne voitaisiin sivuuttaa. Aloitteet ja politiikat, joita jo toteutetaan eri aloilla ja eri maissa, ovat hyviä mutta eivät yhtenäisiä, ja ne voisivat siksi olla tehokkaampiakin. Toinen hyvin selkeä viesti oli se, että strategia ei saa olla pelkkää teoriaa vaan se on voitava toteuttaa käytännössä. Pelkkien puheiden aika on ohi, ja Itämeren alue tarvitsee toimintaa. Tämä kuvastui myös niissä asioissa, joita ihmiset eivät halunneet: tyhjiä julkilausumia ilman sovittuja toimia, joilla on määrätty aikarajat.

"Näytetään Itämeri-strategialla maailmalle, että yhteistyöllä saadaan aikaan tuloksia ja Itämeri voidaan pelastaa."
Alm Anders

Mitä ihmiset sanovat – vastauksia julkiseen kuulemiseen

"EU:n Itämeri-strategia tarvitsee elimen, joka vastaa prosessin koordinoinnista ja ohjauksesta. Tehtävä voisi sopia Euroopan komissiolle, jolla on tarvittava kapasiteetti ja henkilöstö."
Tobias Etzold

"Itämeri on tärkeä osa yhteistä ympäristöämme. Jokaisen meistä on autettava Itämeren aluetta voimaan hyvin. Voimme kaikki osallistua strategiaan, jolla tämä ihmeellinen meri kunnostetaan ja pelastetaan."
Börje Hagman

**Näin strategia
syntyi**

Jäsenvaltiot pyysivät joulukuussa 2007 komissiota laatimaan Itämeren aluetta koskevan strategian aluepolitiikan pääosaston johdolla. Näin voitaisiin muun muassa tarttua Itämereen liittyviin kiireellisiin haasteisiin. Komissio hyväksyi strategian 10. kesäkuuta tiedonannolla ja toimintasuunnitelmalla.

Se siirretään nyt parlamentin ja neuvoston käsiteltäväksi ja hyväksyttäväksi.

Jokaiselle jotakin

Strategian neljä kulmakiveä on ilmaistu niin, että lähes mitään ei jää ulkopuolelle. Komissio päätyi jäsennehtyyn lähestymistapaan valikoivan sijasta ja laati puitteet, jotka koostuivat seuraavasta kolmesta osatekijästä: painopisteet, jatkuvat toimet ja hankkeet, jotka on saatava päätökseen tiettyyn määräaikaan mennessä. Näin se loi metodologian, joka kestää ja mukautuu, vaikka yksittäiset tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi muuttuvat alueen kehittyessä.

Tämä tarkoittaa, että strategiaa voidaan käyttää aluetta koskevien toimien pohjana vuosien ajan mutta siinä voidaan myös tunnustaa kaikkien osanottajamaiden – Ruotsin, Suomen, Viron, Latvian, Liettuan, Puolan, Saksan ja Tanskan – painopisteet. Kaikki painopisteet eivät ole tärkeitä kaikille, mutta kenenkään painopisteet eivät jää kokonaan vaille huomiota.

Strategian ulkoiset yhteistyömuodot on tarkoitus toteuttaa pohjoisen ulottuvuuden puitteissa, joka on EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin yhteinen politiikka. Tarvittaessa voidaan kuitenkin käyttää myös muita kanavia (esimerkiksi Itämeren valtioiden neuvostoa). Venäjä ja muut naapurimaat ovat ilmoittaneet suhtautuvansa myönteisesti EU:n pyrkimykseen pitää ne ajan tasalla, ja EU on tyytyväinen siihen, että niiden kanssa voidaan tehdä yhteistyötä asioissa, jotka ovat kaikille tärkeitä.

Strategia ei edellytä lisärahoitusta tässä vaiheessa. Kyse on enemmänkin strategian toteutumiseen eri puolilla aluetta osallistuvien valtavien ihmis- ja organisaatiomäärien koordinoimisesta sekä jäsenvaltioiden ja EU:n nykyisten poliittisten toimintatapojen mahdollisimman tehokkaasta hyödyntämisestä. Strategia ei kurkota taivaaseen, vaan on hyvin käytännönläheinen, ja se liittyykin monella tavalla alueen jokapäiväiseen

elämään. Uusilla hankkeilla pyritään esimerkiksi vähentämään meren epäpuhtauspitoisuuksia, parantamaan liikennejärjestelmiä ja energiaverkkoja sekä vahvistamaan suojaa vakavilta meri- tai maanonttomuuksilta.

Helposti sanottu, mutta mistä aloitetaan?

Strategialla päästään su oraan tekoihin, koska sen sisältämät ehdotukset perustuvat jo olemassa oleviin, joskin hajanaisiin toimiin, ja niiden tavoitteena on vastata keskeisiin haasteisiin ja tarttua merkittävimpiin tilaisuuksiin. Esittelemme seuraavassa joitakin ajatuksia:

••••• KESTÄVÄ YMPÄRISTÖ

Itämeri, jonka keskisyvyys on vain 58 metriä, on pilaantumassa ja menettämässä biologisen monimuotoisuutensa maatalouden, teollisuuden ja kotitalouksien liiallisten nitraatti- ja fosfaattipäästöjen takia. Päästöt virtaavat mereen aiheuttaen yhä pahempaa rehevöitymistä. Leväkukinnat muuttavat laajoja merialueita löyhkääväksi vihreäksi limaksi, joka vähentää veden happipitoisuutta ja tappaa monet saastuneilla alueilla elävistä lajeista. Saastuminen on erityisen suuri ongelma, sillä veden vaihtuminen kokonaisuudessaan kestää 30 vuotta.

Yksi strategiaan kuuluvista ideoista on jatkaa alueella jo toteutettuja toimia fosfaattien poistamiseksi puhdistusaineista. Jos fosfaatit poistettaisiin kaikista puhdistusaineista, Itämereen joutuvien fosfaattien määrä laskisi neljänneksen, mikä puolestaan vähentäisi leväkukintoja.

Maatalouteen liittyvien ympäristökysymysten erityisneuvonantajien virallisen verkoston, jossa on edustajia kaikista Itämeren alueen maista, olisi edistettävä sellaisia parhaita käytäntöjä, joissa lannoitteiden valumat pienenevät mutta tuottavuus pysyy samana tai jopa paranee.

Vaikka strategialla ei ole omaa rahoitusta, Itämeren alueelle kohdistetaan vuosina 2007–2013 aluepoliittista ja muuta EU-rahoitusta:

- **Ympäristön kestävyysparantaminen Itämeren alueella**
Varattu yhteensä 9,8 miljardia euroa, josta 3,1 miljardia euroa jätevesien käsittelyyn.
- **Itämeren alueen kilpailukykyyn parantaminen**
Varattu yhteensä 6,7 miljardia euroa, josta 2,4 miljardia euroa pk-yritysten innovointitoimintaan.
- **Itämeren alueen saavutettavuuden parantaminen**
Varattu yhteensä 27,1 miljardia euroa: tietoyhteiskuntaan 1,4 miljardia euroa, liikenteeseen 23,1 miljardia euroa ja energiaan 2,6 miljardia euroa.
- **Itämeren alueen turvallisuuden kohentaminen riskejä ehkäisemällä**
Varattu yhteensä 697 miljoonaa euroa.

VAURAUDEN LISÄÄMINEN

Alueen suurin heikkous on vähäinen sisäinen kilpailupaine. Joillakin alueen mailla ei ole yksinään riittäviä markkinoita tarvittavan kilpailun luomiseksi. Ongelma voidaan ratkaista vain syventämällä alueen integraatiota. Vuonna 2005 arvioitiin, että tyypilliseen kansainväliseen kauppatahtumaan osallistuu noin 30 henkeä ja siihen tarvitaan noin 40 alkuperäisasiakirjaa ja 360 kopiaa.

Palveludirektiivillä pyritään luomaan EU:hun todelliset palvelujen sisämarkkinat vähentämällä byrokratiaa ja tukemalla niitä, jotka haluavat muuttaa tai perustaa yrityksen toiseen maahan. Itämeren alueella direktiiviä käytetään kuitenkin epätasaisesti ja sekavasti. Strategiaan kuuluu direktiivin hyödyntämistä tehostavia toimia, jotka vilkastuttavat kauppaa ja lisäävät pk-yritysten liiketoimintamahdollisuuksia.

Tulevia yrittäjiä voidaan auttaa parantamalla tarjolla olevia koulutuspalveluja. Siksi strategiassa ehdotetaan eliittikorkeakoulujen ja yliopistojen perustamista. Näin taattaisiin laatu ja koottaisiin yhteen eri oppilaitoksissa sijaitsevat saman alan tiedekunnat ja osastot. Strategiassa myös kannustetaan ihmisiä käyttämään oikeuttaan liikkua vapaasti alueella opiskelu- tai opetustarkoituksessa.

ALUEEN SAAVUTETTAVUUDEN JA HOKUTTELEVUUDEN PARANTAMINEN

Euroopan unionin itä- ja pohjoisosat ovat liian eristyksissä muusta unionista, joka on kasvavassa määrin portti Aasiasta. Pohjois-Suomi, Ruotsi ja Baltian maat ovat koko Euroopan vaikeimmin saavutettavat alueet. Energiahuolto ja varmuus aiheuttavat myös erityistä huolta, sillä alueella on vain vähän omia energialähteitä, ja se onkin riippuvainen tuonnista. Energiavarmuutta häiritsee kuitenkin verkkojen yhteenliittämisen riittämättömyys.

Matka Varsovasta Tallinnaan sujuu kieltämättä helpoimmin lentäen. Junamatka kestää 36 tuntia eikä todellakaan houkuttele sellaista, jonka aika on kallista. Koska matkustamisen on muututtava ympäristöystävällisemmäksi, junista on tehtävä vartenotettava vaihtoehto. Strategiassa ehdotetaan kuitenkin saatettavaksi päätökseen Rail Baltica hankkeen tavoite, joka koskee sellaisen junayhteyden rakentamista Varsovan ja Tallinnan välille vuoteen 2013 mennessä, jonka nopeus on 120 kilometriä tunnissa.

Energia on alueen avainkysymyksiä, ja sillä on myös suuri merkitys alueen houkuttelevuudelle asuinpaikkana. Strategiassa ehdotetaan tässäkin olemassa olevien toimenpiteiden

vahvistamista käytännöllisellä ja suoralla tavalla. Siinä hahmotellaan tapoja, joilla saatetaan loppuun energiaverkkojen yhteenliittämät Baltian maiden ja muun alueen välillä tukemalla Baltian yhteenliittämätasunnitelmaa ja Ruotsin ja Liettuan välistä suurjänniteverkkojen yhteenliittämistä. Tuki ei myöskään jää pelkästään puheeksi: EU rahoittaa alueen kaasu- ja sähköinfrastruktuuria 500 miljoonalla eurolla.

TURVALLISUUS ON TÄRKEINTÄ

Meriliikenne kasvaa, ja koska meri toimii suurten öljylaivojen valtaväylänä, onnettomuuksien uhka on hyvin todellinen. Vuosina 2000–2007 öljykuljetukset Itämerelle yli kaksinkertaistuivat, ja niiden määrä on nyt 171 miljoonaa tonnia. Vaikeissa talviolloissa riski on erityisen suuri, eikä läheskään kaikkia aluksia ole riittävästi vahvistettu jäissä kulkua varten. Myös järjestäytyneet rikollisuus heikentää alueen turvallisuutta. Taloudellisten ja yhteiskunnallisten olojen erot Itämeren alueella pahentavat rikollisuutta.

Alueella on pitkät ulkorajat, ja siksi siellä tarvitaan johdonmukaisia rajatylittäviä toimia ihmiskaupan sekä huumeiden ja aseiden salakuljetuksen lopettamiseksi. Rajavartijoiden vaihto-ohjelmista olisi hyötyä, samoin merialueiden lainvalvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyöstä. Strategian toimintasuunnitelmassa ehdotetaan tapoja koordinoita rikosten torjuntaa lähentämällä nykyisiä organisaatioita niiden välisen yhteistyön helpottamiseksi. Siinä ehdotetaan voimavarojen yhdistämistä seuraavilla aloilla: lainvalvonta, liikkuvat partioyhmät, tutkintaryhmät ja tiedusteluryhmät. Lisäksi ehdotetaan, että viranomaiset käyttävät yhteisiä välineitä ja laitteita ja lisäävät yhteistyötä teknologian kehittämisessä, hankkimisessa, käyttöönotossa ja käytössä.

Meriliikenteen riskien torjumiseksi toimintasuunnitelmassa ehdotetaan muun muassa yhdenmukaisen verkoston perustamista kaikkien meritoimintojen raportointi- ja valvontajärjestelmille. Näitä meritoimintoja olisivat esimerkiksi meriturvallisuus, meriympäristön suojeleminen, kalastuksen valvonta, tulli, rajavalvonta ja lainvalvonta.

Mikä tekee Itämerestä niin erityisen?

Itämeren ekosysteemi on ainutlaatuinen: sen pohjoisissa osissa vesi on lähes makeaa ja voi olla jäässä jopa puoli vuotta. Tanskan salmissa, missä Pohjanmeri kohtaa Itämeren, vesi on suolaista. Tämä voimakas vastakohta luo ainutlaatuisen ekosysteemin, jossa lajit ovat täydellisesti sopeutuneet eriaistaiseen murtoveteen ja jossa voivat elää vain tietyt lajit. Koska tasapaino on näin hauras, ekosysteemi on erityisen herkkä kaikenlaisille muutoksille tapahtuivatpa ne veden fyysisessä tai kemiallisessa koostumuksessa tai ravintoverkon rakenteessa.

Itämerta ympäröivä valuma-alue, josta vedet johtuvat mereen, on noin neljä kertaa niin suuri kuin meren oma pinta-ala. Noin 20 prosenttia maasta on maatalous- ja laidunkäytössä, ja muut alueet ovat tiheästi asuttuja, joten valuma- ja jätevesien käsittely vaikuttavat ratkaisevasti siihen, kuinka paljon leväkukintoja meressä syntyy.

Itämeren ympäristövaltiot ovat aina käyneet kauppaa keskenään. Viikingit rakensivat kauppaimperiuminsa varhaisella keskiajalla alueelle, joka tuotti runsaasti turkiksia, meripihkaa, puutavaraa ja puutervaa. Hansaliitto oli Itämeren alueen valtias 1200–1600-luvulla, jolloin se oli Pohjois-Euroopan vahvin talousmahti ja perusti kauppareittejään Itämerelle.

Tämän yli tuhatvuotisen yhteisen perinnön pohjalle voidaan rakentaa strategia Itämeren muuttamisesta eurooppalaiseksi menestystarinaksi, jonka tulevaisuus on yhtä vauras ja dynaaminen kuin sen menneisyyskin.

••••• **Euroopan komission linkkejä:**

Itämeren aluetta koskeva EU:n strategia:

http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperation/baltic/index_en.htm

EU:n koheesiopolitiikka Itämeren ympäristövaltioissa:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/info_en.htm

Pohjoisen ulottuvuuden politiikka:

http://ec.europa.eu/external_relations/north_dim/index_en.htm

Eurooppalainen naapuruuden ja kumppanuuden väline (ENPI) rajatylittävän yhteistyön tekemiseksi Venäjän kanssa

http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/index_en.htm

••••• **Muita hyödyllisiä linkkejä:**

Itämeren alueen toimijoita:

http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperation/baltic/pdf/websites.pdf

••••• **Linkkejä tässä numerossa mainittuihin hankkeisiin ja organisaatioihin:**

HELCOM

<http://www.helcom.fi/>

JOSEFIN

<http://www.josefin-org.eu/>

COHIBA

http://meeting.helcom.fi/c/document_library/get_file?folderId=89317&name=DLFE-33722.pdf

http://www.helcom.fi/projects/on_going/en_GB/cohiba/

••••• **Linkki seuraavan numeron avainsivustolle:**

Ilmastonmuutos

http://ec.europa.eu/environment/climat/home_en.htm

Valokuvat

Kansi, p. 2, p. 4, p. 5, p. 6, p. 8 – Jaakko Mannio

P.6 – Metsähallitus

Euroopan komissio, aluepolitiikan pääosasto
Yksikkö B 1 – Viestintä ja tiedotus
Raphaël Goulet
Avenue de Tervueren 41, B-1040 Brussels
Faksi: (32-2) 29-66003
Sähköposti: regio-info@ec.europa.eu
Internet: http://ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm

© Euroopan yhteisöt, 2009
Jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Painettu Belgiassa